

Kapitola 19

Rozvojový rozměr české zahraniční politiky

Ondřej Horký-Hluchář

ČLENSTVÍ VE VÝBORU DÁRCŮ OECD: KONEC NEBO ZAČÁTEK?¹

Až bude někdo psát stručnou historii české rozvojové spolupráce, určitě v ní nebude chybět rok 2013 ani datum 14. května, kdy Výbor pro rozvojovou pomoc Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD DAC) přijal Českou republiku za svého 26. člena. Je-li samotná OECD označována za „klub bohatých“, její výbor dárců rozvojové pomoci lze s nadsázkou označit za „klub superbohatých“, i když jen šest členských zemí organizace zatím zůstává za branami výboru. Na tom nic nemění ani skutečnost, že sama OECD jako tradičně západní spolek s kořeny v Marshallově plánu rozvolnila tváří rostoucí konkurenci z globálního Jihu kritéria pro členství ve výboru i v samotné organizaci. V každém případě řečeno slovníkem OECD, „partnerské země“, tedy země přijímající rozvojovou pomoc, vnímají stále celkem nelibě skutečnost, že o budoucnosti rozvojové spolupráce na globální úrovni do velké míry rozhoduje tato exkluzivní instituce bez jejich přímého zapojení a na rozdíl od OSN zpochybňují její legitimitu. To ovšem nic nemění na faktu, že do „daku“, jak bývá v rozvojové komunitě nazýván, vstoupilo v 53. roce jeho existence Česko jako první země bývalého sovětského bloku, a potvrdilo tak svoje prvenství mezi „novými“ členskými zeměmi EU v oblasti rozvojové spolupráce.

Jak upozornila hrstka médií, stalo se tak „*bez velké slávy, fanfár i mediální pozornosti*“.² Náměstek ministra zahraničních věcí Tomáš Dub u této příležitosti uspořádal číši vína, na které se sešla velká část české rozvojové komunity ze státní i nestátní sféry. Politici a političky však chyběli. I jejich nepřítomnost dokresluje červenou linku kapitol této „ročenky“ v oblasti rozvojové spolupráce: nízkou míru politizace, klesající polarizaci a zároveň vysokou technokratizaci této finančně nákladné zahraničně-politické agendy. Hlavní výtkou zhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) ze strany OECD totiž směřovala na nízký objem rozvojové pomoci, tedy oblast, která závisí především na politickém rozhodnutí vlády a podpoře parlamentu. Dokonce

i nevládní neziskové organizace v tomto roce přes růstová očekávání nepožadovaly v komentáři k plánu na rok 2014 a dokonce ani do roku 2016 celkové navyšování pomoci. Druhá výrazná výtka výboru pak směřovala k vázanosti rozvojové pomoci na dodávky služeb a zboží od českých firem a „neziskovek“. V této souvislosti vyznívá ironicky poselství tehdejšího ministra zahraničních věcí přechodné vlády Jana Kohouta, že rozvojová spolupráce je investicí, kterou mají „realizovat české firmy“, jak sdělil diplomatickému sboru ihned poté, co vyzdvihl vstup do OECD DAC jako důkaz naší „vyspělé úrovně“.³

Tento příklad ukazuje, že podobně jako v souvislosti s multilaterální strategií v roce předchozím se případná politizace rozvojové spolupráce vyjadřuje pragmatickým pojetím jako nástroje ekonomické diplomacie či rovnou exportní politiky.⁴ Pokud tedy vstup do OECD DAC symbolizuje pomyslné završení institucionálního a technického rámce rozvojové spolupráce, z hlediska politického a veřejného znamená spíše začátek a výzvu pro zajištění politické udržitelnosti politiky mimo výsadní argumentaci pozitivních hospodářských dopadů politiky na růst české ekonomiky. Politické vedení v roce 2013 nicméně zajišťovala vláda bez důvěry parlamentu, jmenovaná novým prezidentem Milošem Zemanem, a proto je pro možné změny této politiky třeba počkat až na zhodnocení roku 2014, kdy nastoupila koaliční vláda vzešlá z říjnových voleb do Poslanecké sněmovny.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Nízká míra politizace a pragmatické pojetí rozvojové spolupráce ve vládním mezidobí

Ačkoli protesty Euromaidanu začaly na konci listopadu roku 2013, samotná únorová revoluce na Ukrajině i následné připojení Krymu k Rusku a občanská válka na východu země, souhrnně považované za největší konflikt v Evropě od balkánských válek, probíhaly až v roce 2014. Politicky motivovaná rozvojová a transformační pomoc poskytnutá Ukrajině na základě mimořádného usnesení vlády proto není ani součástí této kapitoly.⁵ Zejména bude zajímavé sledovat, zda Ukrajina bude následovat Gruzii, která se v důsledku mimořádné pomoci následující vojenský konflikt s Ruskem v roce 2008 postupně stala prioritní zemí české rozvojové spolupráce. Zkušenost s následným zařazením Gruzie mezi projektové země totiž ukazuje, že politizace rozvojové spolupráce se týká pouze bezprostřední fáze po konfliktu nebo politických jednání na nejvyšší úrovni, poté již zájem politiků o pokračování pomoci opadne a v pomoci pokračuje MZV prostřednictvím České rozvojové agentury (ČRA) jednak na základě kontinuity vyplývající z dlouhodobého charakteru rozvojové spolupráce, jednak na základě předchozích úspěchů či neúspěchů. V každém případě *ad hoc* zařazené Gruzie, Palestina, Kosovo a Kambodža se na seznamu projektových zemí na rozdíl od dalších prioritních zemí udržely.⁶ Zákonem a koncepcí podepřený systém ZRS je dnes natolik robustní a formálně svázaný pravidly, že pokusy zásadně změnit teritoriální a sektorové priority by vyžadovaly silnou politickou vůli na úrovni vlády jako celku

a nejen změny na úrovni rezortní. I přesto se v roce 2013 podle některých aktérů objevovaly na MZV nápady prosadit mezi prioritní země Senegal nebo Jižní Súdán.⁷

Rok 2013 tedy na vnější úrovni ještě nepřinesl žádné mezinárodněpolitické události, které by vedly k politizaci pomoci, je ovšem třeba vzít v potaz protipříklad, že ani angažmá české armády v Mali neotevřelo otázku, že by se stalo příjemcem jiné než vojenské a z hlediska objemu řádné humanitární pomoci.⁸ Na úrovni domácí ovšem z posilujícího pragmatického přístupu, doplněného ideologickým zabarvením a důrazem na český vývoz, nevystoupil ani poslední koncepční dokument Nečasovy vlády. V květnové pětadvacetistránkové *Strategii působení ČR v EU* s podtitulem *Aktivní politika pro růst a konkurenceschopnou Evropu* se přes několikamiliardové náklady z českého státního rozpočtu na rozvojovou politiku EU na rozdíl od obecného důrazu na východní dimenzi a společnou zahraniční a bezpečnostní politiku vůbec neobjevuje. Obsahuje však charakteristické odmítnutí dalšího „prohlubování antidiskriminační legislativy“.⁹ Sekce úřadu vlády pro evropské záležitosti pod vedením státního tajemníka Vojtěcha Bellinga také potlačila globální agendu rovnosti žen a mužů v rámcové pozici ke sdělení Komise k cílům udržitelného rozvoje po roce 2015 s názvem *Důstojný život pro všechny: Skoncovat s chudobou a umožnit světu udržitelnou budoucnost*, na které MZV kromě ÚV spolupracovalo s MŽP. Výbor pro Evropskou unii tedy po dlouhém vypořádání mezirezortních připomínek souhlasil s jedním souborem cílů společných pro udržitelný a globální rozvoj, které nahradí Rozvojové cíle tisíciletí. V souladu s ideologickou pozicí vlády ale také kladl důraz na ekonomický pilíř udržitelného rozvoje na úkor jeho ekologického a sociálního rozměru a odmítal právní závaznost nově vyjednaného dokumentu. Kontinuitu i shodu s pozicí MZV ovšem dokument nesl v důrazu na domácí zdroje rozvojových zemí místo závazků zemí rozvinutých, na soukromý sektor a na absenci tématu sociálních politik, klíčových v situaci, kdy většina nejchudších na světě žije v zemích středního příjmu.¹⁰

Vláda Jiřího Rusnoka jmenovaná prezidentem Zemanem, velkým zastáncem pro-exportní politiky, nijak neomezované lidskoprávní politikou, v důrazu na soukromý sektor ze strany pravicové vlády pokračovala.¹¹ Sám prezident se sice na každoročním setkání vedoucích zastupitelských úřadů ve svém krátkém proslovu zahraniční rozvojové spolupráce nedotkl, podporu vývozu ale označil za první úkol české diplomacie.¹² Při téže příležitosti vyzněl projev prezidenta premiéra neutrálně, když rozvojovou spolupráci zapojil po bok lidskoprávní a transformační politiky a místo dimenze ekonomické zdůraznil české transformační zkušenosti.¹³ Vládní prohlášení však promluvilo jednoznačně: „Pro další zlepšení fungování systému zahraniční rozvojové pomoci podpoří vláda větší zapojení soukromého sektoru do realizace rozvojových projektů.“¹⁴ Odlišně stanovené priority tak také svědčí o péči věnované této agendě ze strany Rusnokovy vlády. A konečně v úvodu zmíněný, dočasný ministr zahraničních věcí J. Kohout, který měl v minulosti s rezortem zahraničí bohaté zkušenosti, navázal ve svém nyní již veřejně nedostupném oslovení diplomatek a diplomatů rozvojovou spolupráci přímo na „vyhledávání nových obchodních příležitostí“. Rozvojová spolupráce pro něj znamenala „svým způsobem investici“ do „obecného dobra“, která „by se nám měla vrátit“ a kterou „by měly realizovat české firmy“.¹⁵ Místo polarizace mezi pravicovou a úřednickou vládou tedy panovala spíše konti-

nuita, kterou ovšem podporovalo i osobní obsazení středních a nižších pozic ministerstva zahraničních věcí, jak o tom pojednává příslušná podkapitola věnovaná aktérům. Jednorázovou výjimku z konsenzuální depolitizace tvoří jen tamtéž rozebraný protiunijní výstup jednoho senátora u příležitosti ratifikace dohody o financování 11. Evropského rozvojového fondu.

Nečekaně rychlý a hladký vstup do OECD DAC

Zatímco ještě před několika roky se MZV jako celek i příslušný rozvojový odbor stavěl ke vstupu do Výboru pro rozvojovou pomoc OECD velmi rezervovaně kvůli do-
datečným závazkům a potřebným kapacitám, ke zlomu došlo ke konci roku 2012 v důsledku odhodlání předsedy výboru Erika Solheima DAC rozšířit. Tvrzení, že důvody, které podle tehdejšího náměstka ministra Jiřího Schneidera „*inspirovaly*“ OECD, byly především „*výsledky, kterých ČR dosáhla od roku 1995 v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci*“ a že Česko za tři měsíce zvládlo „*testy na úrovni světového standardu*“, jsou tedy jen jednou stránkou věci.¹⁶ Vzhledem k rostoucímu vlivu „*vynořujících se dárců*“ si chce OECD v rámci systému poskytování rozvojové pomoci na globální úrovni zachovat vliv, je však otázka, zda je připojení několika středoevropských členů se zanedbatelným podílem pomoci může vyrvat nutnému oslabení v multipolárním systému. V každém případě z pohledu ministerstva zahraničních věcí šlo o rychlý proces tím spíše, že jeho nižší složky si nebyly zpočátku jisty podporou vedení ministerstva, ale zároveň uvažovaly o podmíněnosti vstupu navýšením kapacit v ústředí i na misi při OECD v Paříži. Česko podalo oficiálně přihlášku do DAC 15. 1. 2013.

Ještě v roce 2012 oznamovaly země Visegrádské čtyřky vůli ke koordinaci společného vstupu do výboru.¹⁷ V půlce února se dokonce v marži neformálního setkání rozvojových ministrů a ministryň EU konala koordinační schůzka V4. Tři země však nakonec vstoupily do výboru samostatně a Maďarsko zůstalo prozatím stranou. Důvodem nakonec byla zřejmě vůle samotné OECD proces rozložit, kdy ke vstupu nejprve vyzvala Česko a až následně Slovensko s Polskem, přičemž zejména druhé jmenované narušení společného vstupu údajně těžko neslo. Slovensko nakonec vstoupilo na zasedání DAC 17. září a Polsko vstoupilo až 22. října.¹⁸ Přinejmenším vzhledem k hodnocení slovenské rozvojové spolupráce, které shrnula loňská kapitola ročenky, však česká „*rozvojovka*“ podle kritérií OECD vychází jednoznačně jako bližší ke splnění sedmi kritérií OECD.¹⁹ Samu evaluační misi Česka provedl výbor ve dnech 20.–22. března a již do půlky dubna zpracoval výsledný dokument.²⁰ Hodnocení proběhlo na základě asi třicetistránkového Memoranda o vstupu do OECD a na základě starších i nových překladů strategických dokumentů ZRS. Doplnila je řada oddělených setkání se členy rozvojové konstituce počínaje MZV a ČRA, přes rezorty zapojené do Rady pro ZRS a konče nevládní platformou FoRS – Českým fórem pro rozvojovou spolupráci s firemní Platformou podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PPZRS). Všichni aktéři však přes mnohé třenice v minulosti postupovali ve věci vstupu do DAC souhlasně.²¹

Jako nejslabší článek se z kritérií pro vstup jeví minimální podíl statistického ukazatele oficiální rozvojové pomoci (*official development assistance*, ODA) na hrubém

národním důchodu ve výši 0,20 % nebo celkový objem pomoci nejméně 100 mil. USD. Výbor zdůraznil, že MZV nevykazuje vázanost ODA, což jako člen DAC činit musí.²² To však již míru vázanosti spočítalo na 64 % s tím, že na technickou asistenci se kritérium nemusí vztahovat, a výběrová řízení prý obecně nejsou vázaná, neboť odpovídají evropské legislativě. Faktem zůstává, že dvoustrannou projektovou pomoc s výjimkou malých lokálních projektů při velvyslanectvích realizují ze 100 % české subjekty na základě výběrových řízení v češtině. Stipendijní program by měl být podle hodnocení i přes nedávnou reformu opět přehodnocen, což poukazuje na jeho pokračující neefektivnost z pohledu OECD, který na rozdíl od jiných zahraničněpolitických ohledů MZV upřednostňuje rozvojové dopady před dalšími efekty.²³ Výbor dále kritizoval např. administrativní náročnost tzv. malých lokálních projektů při ambasádách, o nichž není tajemstvím, že často plní zejména symbolickou funkci zviditelňování Česka v zemích globálního Jihu, pokud doplňkově nenavazují na již skončené projekty. Je však dlužno podotknout, že i přes tyto nevýhody jde o jedinou *de facto* odvázanou formu české projektové pomoci. Misi zajímalo také vykazování klimatických financí z hlediska dodatečnosti nových zdrojů, oblast, na kterou nebylo ministerstvo financí připraveno. Kritika mezinárodní organizace se tedy zaměřila zejména na oblasti, kde národní rozvojová spolupráce podléhá bezprostředním politickým a ekonomickým zájmům. Celkově však zpráva ocenila, že Česko respektovalo doporučení *special review* z roku 2007 a stav domácího systému rozvojové spolupráce byl pro hlavní evaluátory údajně pozitivním překvapením.

Česko nakonec bylo do OECD DAC pozváno na zasedání 14. května v Paříži, což obratem potvrdilo. Stalo se tak sice měsíc po Islandu, ale zároveň je třeba zdůraznit, že naposled do výboru vstoupila Korea v roce 2009 a před tím Řecko v roce 1999, přičemž hranice mezi některými „starými“ a novými členy se začíná smazávat. Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV (ORS) se nepodařilo prosadit navýšení kapacit ani v ústředí, ani na pařížské misi při OECD. Její tajemník tak sdílí agendu DAC s dalšími třemi výbory. Obecně považuje ORS vstup do OECD DAC za „významný přelom“, z hlediska důsledků dokonce klíčovější než vstup do Evropské unie. Za bezprostřední výzvu představuje především povinnost detailního statistického výkaznictví, na nějž má odbor vyčleněný půl úvazku. Post pro tuto technickou agendu se však projevuje velkou fluktuací a vzdělání juniorních diplomatek a diplomatů bývá spíše humanitního směru. Další priority DAC analyzuje podkapitola věnovaná efektivnosti ZRS. Tentokrát již standardní *peer review* české rozvojové spolupráce experty a expertkami z dalších členských zemí OECD DAC proběhne v roce 2016.

Střednědobé vyhodnocení koncepce zahraniční rozvojové spolupráce a strategie zapojení do projektů Evropského rozvojového fondu

Platná *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017* měla být původně zhodnocena až „po významných mezinárodních jednáních připravovaných na rok 2015“ a k jejím změnám mělo „přiměřeně“ docházet pouze v případě „zásadních politických a ekonomických změn v ČR, popř. v mezinárodním kontextu“.²⁴ Otázkou zůstává, zda kromě zmíněného zařazení Ukrajiny nedojde k výraznějším změnám v prioritách již v důsledku revize české zahraniční politiky novým vedením MZV

v roce 2014, každopádně proces střednědobého vyhodnocení byl i tak zahájen v lednu 2013 a dokončen na jaře 2014. Jeho výsledky byly již zahrnuty do vládě předložené *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013*. Samotný proces se opíral nejprve o vstupy od zastupitelských úřadů, během jara až léta 2013 pak proběhly postupně kulaté stoly k západnímu Balkánu, východní Evropě, Asii a Africe. Nevládní platforma FoRS svoje stanoviska nejprve probrala ve svých regionálních pracovních skupinách. Konečný pracovní materiál pak získali členové Rady pro ZRS k připomínkování v únoru 2014. Celý proces se nakonec zaměřil spíše než na principy a nástroje pomoci na její teritoriální a sektorové zaměření. Obecná doporučení nepřinášejí změny nad rámec přizpůsobení se změnám v unijní a globální rozvojové politice, které se objevily v minulých letech. Kritéria hodnocení teritorií byla předem stanovena v rozsahu odpovídajícímu zadání, aniž by předem předurčovala výsledek.²⁵ Výsledek byl navíc jednotlivými aktéry hodnocen jako konsenzuální, i když na rozdíl od ORS a FoRS nepodporoval PPZRS snížení počtů sektorů. Jako nejdůležitější závěr hodnocení se tedy jeví především plán snížení počtu prioritních zemí, který si zaslouží plnou citaci: „[V důsledku střednědobého hodnocení] bude do roku 2017 ukončena ZRS ČR v Mongolsku a Srbsku. Postupně bude utlumována ZRS ČR v Afghánistánu. Naopak s ohledem na dění na Ukrajině bude navyšován objem ZRS ČR v Gruzii. Může být i dále navýšen objem ZRS s Moldavskem, čímž by mohlo dojít k synergickému doplnění aktivit realizovaných v rámci poskytnutí pomoci Ukrajině při obnově a podpoře její demokratické transformace v období 2014–2016 (dle usnesení vlády č. 167/2014) v rámci regionu.“²⁶

Střednědobé hodnocení tedy nakonec již vzalo v potaz události na Ukrajině, jejichž hybatelem bylo odmítnutí asociační dohody s EU, a domýšlí jejich důsledky pro další země východního sousedství Gruzii a Moldavsko, ve kterých se navíc spolupráce daří. Na rozdíl od dubnové verze schválené kolegiem ministra, pracovní verze dokumentu z ledna 2014 totiž ještě nepředpokládala navýšení pomoci Gruzii a zřejmě jako kompenzaci nebo výraz odklonu nové vlády od důrazu na transatlantický vztah ani zmínkou nepřipouštěla možnost odchodu z Afghánistánu, aniž by se objevily „závažné problémy“.²⁷ Česko, které se na rozdíl od dalších střeoevropských a baltských zemí vyznačovalo větším důrazem na mimoevropské země, se tak paradoxně vrací k silnějšímu, politicky i ekonomicky soustředěnějšímu důrazu na své nejbližší okolí. Původní cíle ORS zredukovat počet zemí na čtyři programové, resp. čtyři projektové, by se tak mohly naplnit, pokud by se výběr zemí od roku 2017 ustálil na zařazení Bosny a Hercegoviny, Etiopie, Gruzie a Moldavska, resp. Kambodže, Kosova, Palestiny a v případě trvajícího politického zájmu i Ukrajiny. Ze zemí v kategorii *phase out* ale nebude zcela ukončena spolupráce se Zambií, což jí také otevírá prostor pro návrat mezi prioritní země, ze kterých byla vypuštěna kvůli absenci české ambasády v Lusace. Otevření jednočlenné ambasády v Phnompenhu kvůli „rozvojovce“ však vytvořilo precedent i pro tento problém. Otázkou zůstává statut Myanmaru/Barmy, jež by objemově z hlediska transformační a humanitární pomoci odpovídala zemi projektové, ale bez přímé spolupráce s vládou a místní samosprávou nemá rozvojová spolupráce v duchu principů OECD smysl s tím, že nevládní organizace by jistě protestovaly proti jiné formě spolupráce než opět s místními nevládními organizacemi.

Ze stávajících programových zemí se může jevit jako překvapující odchod Mongolska, které se z hlediska objemu pomoci nacházelo na vrcholových příčkách statistik. Důvodem není ovšem jen odmítavý postoj bývalého velvyslance, ale také rychlý hospodářský růst, zaměření na Čínu a fragmentovaná spolupráce s místní vládou. Omezení spolupráce s projektovým Srbskem také dává smysl z hlediska jejího statusu kandidátské země a existenci dalších nástrojů předvstupní pomoci. Přes komplikovaný vztah etiopské vlády k nevládním organizacím a kontroverzní vstup České republiky do země, jež se vyznačuje velkým počtem dárců v době největšího důrazu na koncentraci pomoci, dnes v Etiopii působí již sedm českých nevládních organizací a celkově je spolupráce hodnocena pozitivně. S přihlédnutím ke všem problémům spolupráce s Afghánistánem (viz zhodnocení českého provinčního rekonstrukčního týmu níže) však i tak působí poněkud paradoxně, že v roce 2013 byl po konzultacích s afghánskou vládou schválen dlouhodobý program spolupráce, aby o rok později bylo oznámeno touto formou její postupné ukončení. V Afghánistánu se navíc nepodařilo i přes původní očekávání dosáhnout ani náznaků komerční návaznosti.

Ačkoli sama efektivnost rozvojové spolupráce v širším slova smyslu byla hlavním kritériem přehodnocení českých zeměpisných priorit, částečně se přikrývá i s důsledky pragmatického pojetí Nečasovy vlády a MZV, které dobře vystihla v únoru definitivně schválená a v předchozím ročníku analyzovaná *Strategie mnohostranné pomoci rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017*.²⁸ Ministerstvo zahraničních věcí navíc souběžně začalo pracovat na *Strategii zapojení českých subjektů do projektů financovaných v rámci EDF*, kterou Radě pro ZRS představilo až v roce 2013 a v dubnu k ní uspořádalo seminář. Na rozdíl od předvstupního nástroje pro kandidátské země IPA totiž vládu a MZV stále znepokojuje to, že české firmy nedosáhnou na tendry Evropského rozvojového fondu (ERF), do kterého Česko přispívá stamiliony korun ročně. K tomuto problému rámovanému nedostatečným ztotožněním s evropskou politikou se tato ročenka pravidelně vrací a v roce 2013 schválení příspěvků do ERF vyvolalo i poněkud rozpačitý politický konflikt v Senátu. V roce 2015 by měla ČRA pro podporu českých firem dokonce založit nový finanční nástroj. V rámci Visegrádské skupiny je Česko opět první zemí, která v této oblasti vytvořila strategii, její obsáhlost však kontrastuje s absencí strategie pro české politické priority v rámci příslušné pracovní skupiny ACP pro Afriku, Karibik a Tichomoří (ATK) v Radě Evropské unie.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Objem a rozdělení rozvojové pomoci

Detailní informace o objemu a rozdělení české rozvojové pomoci podle nástrojů, teritorií a sektorů poskytne *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013*.²⁹ Tato kapitola se zaměřuje spíše na změny než na stav rozvojové spolupráce a spíše na kvalitu než kvantitu pomoci. Po procesní stránce se kromě výše uvedené koncepční práce v roce 2013 nic nezměnilo a MZV po vypořádání připomínek

v pracovních skupinách Rady pro ZRS a po mezirezortním připomínkování předložilo v rámci tzv. jarního balíčku informací o zahraniční rozvojové spolupráci v předchozím roce a zároveň i detailní plán na rok nadcházející a souhrnný plán na další dva roky. Také humanitární pomoc je realizována beze změn, v roce 2013 nebyla *ad hoc* rozhodnutím vlády uvolněna žádná mimořádná pomoc. Téměř dvě pětiny celkového objemu směřovaly prostřednictvím mezinárodních i nevládních organizací do Sýrie a okolních zemí, které přijaly statisíce uprchlíků před občanskou válkou. Více informací o humanitární pomoci v roce 2013 přináší přehled MZV.³⁰ Ani z hlediska celkového objemu české pomoci nedošlo k výrazným změnám. V roce 2013 klesl podíl ODA/HND na 0,11 %, neboť v absolutních číslech klesl samotný statistický ukazatel ODA na 180 mil. Kč.³¹ Tento indikátor nicméně nelze ztotožňovat ani s reálnými finančními toky rozvojovým zemím, ani se skutečnými výdaji veřejného rozpočtu. Pokles podílu ODA/HND o dvě desetiny procentních bodů oproti roku 2010 však neztrácí ze své symbolické naléhavosti v situaci, kdy podle unijních závazků měl v roce 2015 dosáhnout 0,33 %. Statisticky vykázaný objem dvoustranné pomoci, kterou může Česko více ovlivnit než pomoc vícestrannou, klesl dokonce o téměř čtvrt miliardy, tento propad jde však na vrub ukončení aktivit provinčního rekonstrukčního týmu (PRT) v afghánském Lógaru, protože dárci si mohou jako oficiální rozvojovou pomoc vykázat kromě relativně nízkých nákladů civilní části i mnohem vyšší náklady vojenské části mise, jež slouží k ochraně a podpoře realizace civilních rozvojových projektů. Metodika jejich vykazování ze strany jednotlivých zemí se navíc může lišit, protože je z údajných bezpečnostních důvodů neveřejná, a tedy i neověřitelná.

Ukončení provozu PRT se projevilo i do hrubého rozdělení pomoci mezi teritoria. Evropa s 39% podílem nahradila Asii, ale po odečtení teritoriálně „neurčené“ pomoci její podíl vystoupá na téměř polovinu. Podíl pomoci pro nejméně rozvinuté země klesl na pětinu.³² Lze očekávat, že trend bude pokračovat v souvislosti se zaměřením na východní Evropu. Česká republika se v rámci diskuse o zvyšování efektivnosti ZRS vždy zdánlivě nacházela mezi Charybdou příkazu zaměřovat se na nejchudší obyvatele žijící zejména v mimoevropských oblastech planety na straně jedné a Skyllou imperativu zaměřovat se na svoje komparativní výhody v rámci dělby práce mezi donory na straně druhé. Volbu mezi vymýcením absolutní chudoby v rámci Rozvojových cílů tisíciletí a aplikaci principu komplementarity zakotvené v *Maastrichtské* a rozvinuté v *Lisabonské smlouvě* prozatím řešila vychýlením se k druhému pólu národní či regionální specializace. Zdá se však, že i bez afghánskou válkou způsobeného statistického výkyvu princip specializace posiluje nejen v důsledku volného důrazu na přenos transformačních zkušeností, ale také v důsledku nechtěné hospodářské recese, která v mnoha zemích Evropy zastavila expanzi objemu pomoci z počátku tisíciletí.

Z hlediska sektorů přechod na výkaznictví OECD potvrzuje především 1% podíl ochrany biodiverzity, jenž si většinou veřejnost spojuje se sektorem životního prostředí, i přesto že zahrnuje projekty prevence povodní. To také opakovaně kritizují nevládní organizace.³³ Výroční zpráva České rozvojové agentury pod novým vedením však zároveň nabízí nový pohled na převahu sektorů vodního a odpadového hospodářství, přístupu k udržitelným zdrojům energie a zemědělství pod souhrnnou nálepkou zelené ekonomiky. Tento novátorský přístup je však nutné rozpracovat a pozitivně

dopady projektů na životní prostředí systematicky analyzovat.³⁴ Narůstá také počet projektů realizovaných v sektoru státní správy prostřednictvím nového nástroje ČRA, a to samotnou českou veřejnou správou a jejími podřízenými organizacemi, bez prostřednictví nevládních organizací, jako tomu bývalo často v minulosti. Správa jeskyní ČR a Výzkumný ústav balneologický tak např. spolupracovaly se svými protějšky v Gruzii, CzechInvest realizoval studii proveditelnost průmyslové zóny v Kosovu.

Rozmnožení nástrojů při stagnaci objemu rozvojové spolupráce

Ve směru posílení spolupráce mezi veřejnými institucemi a soukromým sektorem by v následujících dvou letech měly být spuštěny další dva nové nástroje ČRA, a to v roce 2014 dotační řízení studií proveditelnosti soukromého sektoru a v roce 2015 nástroj pro vysílání expertů a expertek pro šíření transformačních zkušeností. K nim se v agentuře zřejmě přidá i již existující nástroj podpory *B2B*, který pilotně realizuje ORS a který až od roku 2015 převezme ČRA. Ve druhém kole *B2B*, jak bývá neformálně nazýván Program rozvojově-ekonomického partnerství, bylo osloveno 600 firem a uděleny čtyři malé projekty v Srbsku a dva v Etiopii. Počet nových nástrojů a programů ČRA tak bují vedle tradičních dotačních řízení pro platformy, „nevládky“, spolufinancování trilaterálních projektů, nový a samotnou agenturou zatím pozitivně hodnocený nástroj vysílání vysokoškolských vyučujících a k tomu ještě další plánovaná finanční linka pro propagaci Evropského roku rozvoje 2015. Panuje proto obava o dostatečnou kapacitu agentury takové množství různých modalit pomoci spravovat. Vedle zvýšených nároků spojených se vstupem do OECD DAC ale tlak působí i na MZV. Celých 116 malých lokálních projektů, které realizují zastupitelské úřady v 50 zemích světa, s průměrnou hodnotou nepřesahující čtvrt milionu korun, také vyžadují těžko odhadnutelné administrativní kapacity české diplomacie. Zavedení elektronických přihlášek však ulehčilo v roce 2013 kapacity ambasád ve zpracování žádostí téměř sedmi tisíc uchazeček a uchazečů do vládního stipendijního programu pro studium na českých vysokých školách. Jejich úspěšnost byla jen dvě procenta, což svědčí o nemožnosti českého stipendijního programu pokrýt poptávku. Stávající stipendisté a stipendistky se podruhé sešli v Černínském paláci.³⁵

Rozvojovou spolupráci mezi dvěma složkami veřejné správy v geograficky vzdálených teritoriích, nejčastěji navíc s dalším českým subjektem jako prostředníkem, charakterizuje při přípravě a realizaci často složitá komunikace, zákonné lhůty a další omezení v dárcovské i partnerské zemi. Rozpočtový rok navíc někdy zkracuje omezení časového úseku prací, které způsobuje tropické či naopak kontinentálním klima: v období dešťů či mrazů jsou některá území jen těžko dostupná. Další zdržení a zpoždění může způsobit pozdržené spolufinancování jiným dárcem či samotným partnerem. Potřeba flexibility se tak dostává do konfliktu s potřebou plánování a byrokratického dohledu nad veřejnými financemi. Spolu s novými nástroji tak již stávající objem zahraničních projektů klade velký tlak na kapacity České rozvojové agentury implementovat plán ZRS v plné míře a včas. V roce 2013 ČRA realizovala 86 projektů, z toho 36 formou dotace a 37 formou veřejné zakázky, ostatní v rámci spolupráce státní správy.³⁶ Také se zdálo, že se jí podařilo využít 92 % schválených projektových prostředků. Pokud ovšem dáme stranou formální převody prostředků jiným

organizacím, tento podíl se snížil na 89 %. A zaměříme-li se na celkový objem přečerpaných nebo nedočerpaných prostředků, přesuny dosahují celých 26 %.³⁷ Tedy celkem čtvrtina prostředků není z výše uvedených důvodů vynaložena podle vládou schváleného plánu. V této obtížné situaci, kdy agentura pro svoji práci stále postrádá jednotný informační a účetní systém a kdy se jí nepodaří „utratit“ 80 mil. Kč, stává se pro aktéry ZRS obtížné argumentovat požadavkem na navýšení prostředků vůči ministerstvu financí. Tyto rezervy však umožňují drobné mimořádné nevázané peněžní dary jako třeba afghánskému archeologickému institutu, anebo ve větší míře, ovšem zprostředkovaně českými subjekty, financovat pomoc Ukrajině v následujícím roce.³⁸ Celkově se v roce 2013 přímo podílelo na realizaci dvoustranné rozvojové spolupráce asi 250 subjektů, z toho mnohé na více projektech, a proto otázka, zda je taková roztržitost adekvátní pro relativně malý rozpočet ZRS, zůstává stále otevřena. V roce 2014 ČRA plánuje požádat o zahájení *screeningu* ze strany Evropské komise pro delegovanou spolupráci, což svědčí o jejím sebevědomí, že naplňuje unijní účetní standardy. Toto povolení by jí sice na jedné straně otevřelo dveře pro financování projektů z rozpočtu Evropské komise, na druhou stranu by však jejich realizace znamenala další zátěž pro její capacity.

Po finanční stránce přítom nejen pracovní návrh plánu ZRS z května 2014 na rok 2015, ale i střednědobý plán do roku 2017 předpokládá „*s ohledem na současnou ekonomickou situaci a nezbytnou restriktivní politiku v rámci státního rozpočtu*“ další stagnaci rozpočtu na dvoustrannou spolupráci ve výši 807 mil. Kč včetně stipendií, z toho 561 mil. Kč na dvoustranné projekty, 50 mil. Kč na projekty transformační politiky a 73 mil. Kč na humanitární pomoc. Plán sice konstatuje nenaplnění závazků, ale podotýká, že je nenaplnuje žádná ze zemí EU-13. Do roku 2017 předpokládá zanedbatelný nárůst podílu ODA/HND na 0,12 %, a to jen díky nárůstu příspěvku do EU, který závisí na HDP, a na nárůstu plateb do ERF v důsledku navýšení rozpočtu v nové finanční perspektivě (kvůli opětovnému zpoždění konkrétně až od roku 2015).³⁹ Eurokomisař pro rozvoj Andris Piebalgs sice opětovně vyzval, aby členské země respektovaly své závazky, neboť jejich nedodržování ve světě Unii znevěrohodňuje, tento požadavek se však v návazných dokumentech předložených MZV neobjevuje. I přes výhled růstu českého hospodářství a očekávaný nárůst výběru daní se tedy ministerstvo dále spokojuje s dílčími inovacemi v rámci stávajícího rozsahu pomoci a dodatečné zdroje hledá vně systému. Problémy českého systému je však opět třeba relativizovat jejich drtivým úspěchem ve financování projektů ze zdrojů Emerging Donors Challenge Fund americké vlády oproti dalším dárcovským zemím našeho regionu.⁴⁰ Rozvojová agentura Spojených států amerických USAID také velmi pozitivně hodnotila spolupráci s ČRA v rámci bosenského projektu FARMA.

Udržitelnost projektů české rozvojové spolupráce

Rozbor rostoucího počtu provedených projektových evaluací českých projektů v loňském roce i v předešlých letech poukázal především na jejich chronicky nízkou udržitelnost. Málokterý víceletý projekt se neobešel bez projektu návazného. Téma *Udržitelnosti českých projektů zahraniční rozvojové spolupráce* v roce 2013 uchočila studie nevládní platformy FoRS.⁴¹ Na jeho problematické řešení ukazují některá

doporučení publikace. Patří mezi ně i návrh vypracovat plán udržitelnosti pro každý projekt, což by ovšem dále zatížilo administrativu agentury i jednotlivých realizátorů. Komplexní projekty by podle FoRS neměly být řešeny na základě zakázek v projektech CRA, ale na základě dotací třetím subjektům, protože současný právní rámec prý neumožňuje dostatečnou flexibilitu. Toto doporučení však stojí proti uznávaným principům vlastnictví a partnerství mezi dárce a partnerskou vládou nebo místní správou podle Pařížské deklarace. Zejména však vyplývá z vázanosti české pomoci a toho, že např. zahraniční organizace občanské společnosti stále potřebují českého prostředníka. Formulace projektů probíhá v Praze a ne na místě, neboť České rozvojové agentuře stále chybí pobočky. V oblasti identifikace se zase musí agentura spolehnout na diplomaty s často odlišnými zájmy.

Většina v současnosti hodnocených projektů byla nicméně realizována již Českou rozvojovou agenturou a ne v gesci jednotlivých rezortů, což se projevilo i v jejich vyšší kvalitě. Určitým omezením však stále zůstává i kolísající kvalita jednotlivých evaluačních zpráv. V každém případě dva projekty v Etiopii zaměřené na ochranu půdy proti erozi v Awasse byly hodnoceny vesměs pozitivně. V prvním případě nicméně kvůli chybějícímu *business plánu* zkrachovala doplňková výroba kamen, která měla kromě nižší spotřeby dřeva vytvářet příjmy pro místní obyvatele, a kompenzovat tak zejména ženám ztráty vynucené ochranou životního prostředí.⁴² V druhém případě se projevil opět problém udržitelnosti s tím, že některé aktivity a jejich přínosy definitivně skončily s odchodem českého realizátora.⁴³ Pozitivně byl hodnocený zdravotnický projekt vzdělávání porodních asistentek v Zambii s výhledem prokazatelných dopadů na snižování dětské a mateřské úmrtnosti.⁴⁴ Dobře dopadl také podobně zaměřený projekt v Kambodži a sociální projekt zaměřený na zrakově postižené v Kosovu. Evaluace gruzínského projektu diagnostiky rakoviny prsu poukazuje na problém, kdy místní zdravotnictví není přes včasnou diagnózu s to zajistit léčbu.⁴⁵ Česká pomoc tak paradoxně vytváří nová rozvojová očekávání a problémy.

Jako problematičtější se jeví výsledky několika návazných humanitárních, a tedy v českém systému pouze jednoletých projektů v Barmě. Jejich udržitelnost se ukázala jako velmi omezená z několika důvodů. Kvůli horší dostupnosti přírodních zdrojů způsobených cyklónem Nargis zasažení rybáři migrují, a proto nevyužijí postavená obydlí. Jejich část také nevládní organizace postavila na pozemcích místních politických elit, kterým musejí chudí lidé platit pronájem za půdu, na níž domy stojí. Místní si navíc na pomoc zvykli, po cyklonu postrádají materiál na opravu a obecně se v regionu těžko uживí.⁴⁶ Je však třeba vzít v potaz humanitární, a tedy krátkodobý charakter tohoto typu pomoci. Zásadní problémy udržitelnosti představuje také metodicky volnější, a proto i nepřesná evaluace Provinčního rekonstrukčního týmu v Lógaru, kterou provedlo vedení zastupitelského úřadu v Kábulu. Podle oficiálního vyjádření se ze 141 velkých rekonstrukčních a 107 menších projektů rychlého dopadu nepodařilo z „*bezpečnostních či jiných důvodů [...] dokončit pouze 3 projekty*“.⁴⁷ Avšak samotná evaluace upozorňuje, že úspěch znamená především utracení peněz. Nezaručuje, že projekty mají skutečný dopad na chudobu v regionu, natož, že tyto dopady jsou udržitelné.⁴⁸ Vystavěné bezpečnostní struktury byly někdy poničeny i přesto, že PRT mohla realizovat projekty jen na malém a relativně bezpečném území provincie

mezi leteckou základnou Shank a hlavním městem provincie Pol-e Alam, ve kterém byla nakonec uplatněna téměř polovina projektů. Některé postavené civilní budovy nejsou naopak dosud využívány. Celkově evaluace označuje výsledek PRT za „nejednoznačný“.⁴⁹ Také podle mediálního vyjádření poslední vedoucí civilní části Magdaleny Pokludové nebylo vnímání ze strany partnerů jednoznačné a za kladnou stránku označila spíše samotnou spolupráci mezi ministerstvy zahraničních věcí a obrany. Evaluaci domácích platform se věnuje část věnovaná aktérům. Zapojení České evaluační společnosti do FoRS slibuje větší kvalitu evaluací, tím spíše, že např. pojednání průřezových principů ve zprávách často zcela chybí. V roce 2014 proběhne „meta-evaluace“ evaluací, která by měla poukázat na jejich slabé i silné stránky.

Transparentnost, koherence a unijní rozměr české rozvojové politiky

Neméně důležitá je i transparentnost rozvojové spolupráce vůči veřejnosti. Česká republika se v hodnocení Aid Transparency Index britské organizace Publish What You Fund umístila na 35. místě mezi agenturami a dárci s hodnocením „špatný“ (*poor*), tedy asi v polovině žebříčku.⁵⁰ Z „nových“ členských zemí EU se přesto ukázala jako nejlepší i proto, že z bilaterálních donorů je na slušném 18. místě a předběhla i některé „staré“ členské země. MZV a ČRA také pomalu připravují připojení k International Aid Transparency Initiative (IATI). Žádný velký pokrok neproběhl ani v oblasti koherence politik pro rozvoj. Podle evropské platformy nevládních rozvojových platform CONCORD patří Česko mezi země se slabým politickými závazky, které sice mají vytvořené meziministerské koordinační struktury, avšak žádný monitoring.⁵¹ Ani na unijní úrovni nepatří Česko mezi státy, které by téma koherence aktivně prosazovalo. V roce 2013 proběhla v krátkém časovém rozmezí na listopadové radě pro ZRS prezentace dvouleté zprávy Evropské komise její zaměstnankyní Zdeňkou Dobíášovou a těsně před tím i na ministerstvu zemědělství interní seminář jako důsledek „*kroku k naplnění úkolu, který byl MZe uložen radou pro ZRS v listopadu 2011*“, ovšem bez dalšího rozvinutí či diskuse.⁵² Bez ohledu na oprávněné metodologické výtky vůči ukazateli *Commitment to Development Index*, který byl v roce 2013 washingtonským think-tankem poprvé spočítán i pro Českou republiku, se právě nekoherence českých politik z hlediska rozvoje ukazuje jako klíčová i proto, že Česko se ze sledovaných zemí umístilo na třetím místě od konce za Japonskem a Koreou, tedy na horším místě než Slovensko, Polsko i Maďarsko, a to zejména kvůli významnému vývozu zbraní do zemí globálního Jihu.⁵³ Oblast koherence politik pro rozvoj se ani neobjevuje ve střednědobém vyhodnocení koncepce ZRS.

Ačkoliv se Česká republika prostřednictvím MZV nebo dalších rezortů účastní mnoha aktivit mezinárodních organizací, Rada pro ZRS žel neslouží jako prostor pro jejich sblížení. Ministerstva většinou podávají pouze informaci bez další diskuse. Větší pozornost získává zejména kvůli důsledkům až legislativní povahy jen agenda unijní. Té v roce 2013 dominovala implementace tzv. Agendy pro změnu a příprava společné pozice EU ke globální rozvojové agendě po roce 2015. V rámci nového společného přístupu EU k rozvoji se prosazuje zejména téma společného programování členských zemí, které však některé státy kritizují jako netransparentní. V pracovní skupině CODEV Rady EU Česko podporovalo zejména důraz na lidská práva

a dobré vládnutí i společně programování. V tom se jeho pozice shoduje zejména s Polskem, Slovenskem, v oblasti lidských práv pak také se skandinávskými zeměmi. MZV ČR však zůstává přes tradici kritiky přímé rozpočtové podpory zdrženlivé ve věci podmiňování pomoci jejich dodržováním. V roce 2013 také nepodporovalo lidskoprávní přístup k rozvoji, zřejmě kvůli jeho implicitnímu zahrnutí hospodářských a sociálních práv. Česko a Polsko také aktivně navrhly pravidelné zařazování tématu rozvojové agendy po roce 2015 s motivací, aby EU vystupovala jedním hlasem. Na potřebu tvorby silné společné pozice totiž poukazuje např. dlouhé hledání kompromisních stanovisek ve věci sexuálních a reprodukčních práv. Konečně pro malé státy je co nejmenší manévrovací postoj velkých států v rámci mnohostranného vyjednávání výhodný. Česká republika také napříč členskými zeměmi podporuje modernizaci konceptu ODA, aby zahrnoval i jiné než veřejné zdroje. Se zeměmi Visegrádské skupiny a Švédskem pak navzdory zdrženlivosti vysoké představitelky EU pro zahraniční věci Catherine Ashton tradičně prosazovalo zařazení Východního partnerství na jednání CODEV, ačkoli většinový postoj k této iniciativě ji zařazuje na politické výbory.⁵⁴ Po relativním neúspěchu v prosazování přenosu transformačních zkušeností do programů Evropské unie se Česko posunulo k jejich konkrétnější formulaci. Přes úmysl MZV poslat na generální ředitelství pro rozvoj a spolupráci (DG DEVCO) v rámci tzv. *secondmentu* českého diplomata nebo diplomatku, která by pro Komisi rozpracovala, však nebyl o toto téma na domácí půdě velký zájem a do výběrového řízení se opakovaně nikdo nepřihlásil.⁵⁵

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Ministerstvo zahraniční věcí a kompromisní řešení rozvojové diplomacie

V roce 2013 neproběhly v linii od náměstka po ředitelku Odboru pro rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc žádné změny a přes očekávaný nárůst objemu agendy spojený se vstupem do výboru dárců OECD se obsazení odboru ustálilo na 13 zaměstnancích pod pokračujícím vedením dlouholeté ředitelky Zuzany Hlavičkové. K postupnému nárůstu kapacit však pomalu dochází na zastupitelských úřadech v prioritních zemích. Velvyslanectví České republiky v Phnompenhu bylo otevřeno především kvůli agendě rozvojové spolupráce a vede je chargée d'affaires a bývalá referentka ORS Jana Gašparíková. Podobné otevření úřadu, byť v minimalistickém pojetí, přitom bylo ještě před několika roky pro MZV nemyslitelné. O úspěchu rozvojového odboru také svědčí, že kambodžská ambasáda patří do první vlny nových či staronových úřadů otevřených po dlouholetém omezování české diplomatické sítě. Stále však jde o kompromisní řešení, neboť diplomaté a diplomatky, byť se zkušeností s rozvojovou spoluprací, nemohou nahradit projektové pracovníky a pracovníce České rozvojové agentury a jejich hlavní, ne-li jediná výhoda spočívá v lepším monitoringu projektů. Bez přesunutí řízení klíčových fází projektového cyklu přímo do partnerských zemí se nemohou stát projekty udržitelnějšími a nelze ani využít pozitivních dopadů odvázaní pomoci. Zřízení poboček ČRA se však bránila jak logistická sekce minister-

stva, tak i samotné bývalé vedení rozvojové agentury. Posty rozvojových diplomatů vznikají různě, buď novou systemizací anebo přesunem agendy, někdy jsou sdíleny s ekonomickou diplomacií. Pro jejich úspěch proto zůstává klíčová nejen zkušenost se ZRS, ale také postoj vedení úřadu. Na konci roku 2013 tyto rozvojově diplomatické pozice existovaly již ve většině prioritních zemí a v roce následujícím by se mělo v Praze uskutečnit setkání rozvojových diplomatů a diplomatek. Zasedání Rady pro ZRS probíhalo se stejnou frekvencí pětkrát do roka beze změn.

Česká rozvojová agentura a změna jejího vedení

Nejen kvůli výše rozebrané komplexnosti mezinárodní rozvojové spolupráce, ale také ve věcech postojů ke zřízení svých poboček, správě finanční linky *B2B*, anebo částečně i ke tvorbě informačního a účetního systému za přispění schváleného financování Evropské unie, začala Česká rozvojová agentura pod vedením Michala Pastvinského narážet na své vlastní hranice. To nijak ale nesnižuje zásluhy ČRA v období za jeho vedení v implementaci půlmiliardového rozpočtu bez právních problémů a bez jakýchkoli známých obvinění z korupce či plýtvání. Toto ocenění platí tím spíše, že podle bývalých zaměstnanců a zaměstnankyň se korupční tlaky na agenturu také zpočátku objevovaly, zejména prostřednictvím jedné z firem, která agentuře právně zajišťovala veřejné zakázky. I přesto, že koncepční tvorba, jež v minulosti vycházela z Rozvojového střediska ÚMV, se plně přesunula na ministerstvo a agentuře zůstala jen implementační role, MZV muselo nechat ČRA jako organizační složce státu příliš velkou autonomii. Jeho jedinou formální pákou je totiž jmenování ředitele. Ministeruský tlak na reformy, které by držely krok se zesíleným důrazem na efektivnost, však vždy nepadl v agentuře na úrodnou půdu. Ostatně při systemizaci omezených kapacitách agentury na cca 17 úvazků, kdy na jednoho referenta či referentku připadá správa asi padesátimilionového rozpočtu, je pochopitelné, že se její vedení soustředilo zejména na hladký průběh výběrových dotačních řízení a veřejných zakázek, přičemž např. průřezová témata a decentralizaci opomíjela. Koncem března 2013 bylo v souladu se statutem změněným v roce předchozím vypsáno plánované výběrové řízení a novým ředitelem ČRA se stal Michal Kaplan, dříve vedoucí úseku vnějších vztahů na stálém zastoupení v Bruselu s předchozí zkušeností z mise při OECD i z ORS na ústředí MZV. Jako své priority předestřel Radě pro ZRS znalost kontextu partnerských zemí a principy profesionality, efektivnosti, transparentnosti a partnerství. Konkrétněji pak za největší výzvu označil zejména zavedení procesního řízení s informatickou podporou. Na dalších pozicích nedošlo v souvislosti se změnou ředitele ke změnám.

Nevládní organizace a akademická sféra

Ani role platformy nevládních neziskových organizací FoRS se díky vůdčí roli jejího sekretariátu v roce 2013 výrazně neproměnila, nový předseda správní rady FoRS Oldřich Pospíšil navíc přímo svoji činnost kvůli nemoci nemohl vykonávat. Podle prvních z nezávislých evaluací platformy návaznost postojů FoRS posiluje také to, že přejímá pozice evropské metaplatformy CONCORD, aniž by si to jeho členské organizace uvědomovaly. V oblasti advokačních aktivit, které členové ovšem považují za klíčové, proto údajně není ani příliš silné vlastnictví postojů, a FoRS tak slouží pro své

členy především jako servisní organizace.⁵⁶ S touto interpretací evaluační zprávy, jejíž kvalitu kritizoval, však sekretariát platformy nesouhlasí a poukazuje na participativní proces připomínkování střednědobého vyhodnocení koncepce ZRS. Pozice k domácím tématům – v roce 2013 FoRS jich předal MZV dokonce 16 – vycházejí z domácí úrovně a jsou dobře hodnoceny členskými organizacemi právě jako sekretariátem a správně radou poskytovaný servis. To však není v rozporu se zjištěním evaluační zprávy, které kritizovalo slabé propojení správní rady platformy s její členskou základnou. Přes obecný důraz na efektivnost rozvoje v souladu s mezinárodními trendy a závazky se zájmy „nevládek“ platforma pochopitelně klade důraz na prosazování aktivit občanské společnosti a navyšování financí v nástrojích a sektorech, ve kterých působí. Evaluační zpráva zadaná MZV nicméně zhodnotila platformu velmi pozitivně a nejvyšší možné hodnocení snížila z pěti kategorií pouze v oblasti hospodárnosti.

Největším problémem FoRS tak zůstává závislost na příjmech od institucionálních dárců. I přes rozmanitější portfolio dárců je propojení platformy se soukromými korporátními a individuálními dárci slabé. Nad rámec desítek pravidelných i mimořádných doporučení, stanovisek a schůzek s ORS a účasti na Radě pro ZRS stojí z advokačních činností za zmínku únorový dopis tehdejšímu předsedovi vlády Nečasovi k roli „rozvojovky“ ve finančním rámci EU na období 2014–2020. Za připomenutí stojí, že nevládní organizace, z velké části stále financované státem nebo Evropskou unií, jsou i důležitým zaměstnavatelem, a to včetně organizací humanitárních. Na jednu stranu zde ovšem stojí největší organizace jako např. Člověk v tísni, který prý má v současnosti v zahraničí kolem tří desítek Čechů a Češek a stovky místních zaměstnanců.⁵⁷ Na straně druhé většinu z padesátky členů tvoří malé organizace, jež často ještě pracují na dobrovolnické bázi. Platforma mj. zejména uspořádala druhý humanitární kongres, který se konal v říjnu v Olomouci. Z novinek v akademickém sektoru stojí za zmínku, že na Palackého univerzitě v Olomouci také vznikl nový placený magisterský program Mezinárodních rozvojových studií v angličtině. Roční školené stojí 1200 EUR.

Sociální podnikání

Ze tří hodnocených platform získala nejlepší hodnocení v oblasti udržitelnosti Asociace pro Fair Trade, protože jako jediná – překvapivě i na rozdíl od platformy firem – dokáže vytvářet vlastní příjmy prostřednictvím certifikace tzv. spravedlivého obchodu. Evaluace jí jen doporučila zejména lepší mediální práci a další zaměření na lokální úroveň.⁵⁸ Příklad Litoměřic jako největšího českého fairtradeového města ukazuje pozitivní výsledky kampaně: více než polovina jejich obyvatel zná Fair Trade a více než čtvrtina již některý z výrobků někdy zakoupila.⁵⁹

Soukromý sektor

Podobně jako obě dvě výše hodnocené platformy představuje i firemní platforma především zájmovou skupinu. Evaluace činnosti Platformy podnikatelů PPZRS však přes vysokou finanční efektivitu paradoxně dopadla z hlediska udržitelnosti nejhůře. Podle PPZRS to souvisí s malým počtem firem, které se ZRS účastní, a to i přesto, že soukromý sektor se na realizaci dvoustranných projektů podílí asi 60 %. Členové, kteří

tvoří asi 80 % všech realizátorů, tak pokryjí chod platformy, na přitáhnutí pozornosti dalších firem však PPZRS potřebuje státní dotaci. Hodnocení ocenilo některé služby PPZRS jako např. její newsletter, naopak ale kritizovalo fakt, že je „nedostatečně otevřený“, protože i přes financování z veřejných zdrojů poskytuje některé služby jen svým členům.⁶⁰ Platforma na to reagovala oznámením na stránkách, že publikace poskytuje na požádání. Jinak se platforma posunula od pojetí role soukromého sektoru v rozvojové spolupráci jako podpory českého exportu až k rozvojovému investování, podporuje teprve vznikající nástroj studií proveditelnosti, ale kritizuje nový nástroj „B2B“ jako nesystémovou podporu českých firem místo podpory konkrétního partnerství české firmy s firmou v rozvojové zemi. PPZRS zejména postrádá rozvojovou finanční instituci, která by byla schopná zafinancovat místní partnery pro nákup českého zboží a služeb. Role České exportní banky je prý v této oblasti nedostatečná. Pro soukromý sektor ale zůstávají základem financování veřejné zakázky ČRA a dalších dárců, protože i v jinak nepojistitelných teritoriích české subjekty takto nesou jen malé obchodní riziko.

Z hlediska směřování zahraniční rozvojové spolupráce tak PPZRS logicky kritizuje, že ze sektorového zaměření Česka byla vypuštěna podpora budování infrastruktury. Ta se však kvůli vysokým nákladům jeví jako nevhodná pro malého dárce. Platforma mj. v březnu uspořádala seminář zaměřený na komerční návaznost projektů rozvojové spolupráce, ta ovšem zůstává stále v plenkách. Podle MPO údajně vznikly návazné komerční zakázky v návaznosti na program Aid for Trade.⁶¹ Sama PPZRS uvedla jen pět příkladů komerční návaznosti, ve většině případů pak „komerční“ aspekt souvisí s financováním jinými dárci opět z veřejných zdrojů, např. EU, EBRD nebo UNIDO, takže jejich udržitelnost zůstává omezená. Nejvyšší možnou míru komerční návaznosti tak zatím představuje výroba pod českou licenci jednou moldavskou firmou a komerční zakázky geologického průzkumu pro mongolsko-ruský těžební gigant GOK Erdenet. PPZRS se také aktivně podílelo na formulaci stanoviska Evropského hospodářského a sociálního výboru k roli soukromého sektoru v rozvoji po roce 2015 v rámci konzultace Evropské komise.

Vzhledem k úzkému zaměření a odlišným zájmům platformy není překvapivé, že vzájemná spolupráce mezi nevládním a soukromým sektorem zůstává také v kolíbce. Zaměření FoRS na tuto oblast však ukazuje, že nevládní organizace si vzhledem ke klesajícímu objemu veřejných prostředků a dlouhodobé neudržitelnosti rozvojové pomoci jako takové uvědomují, že role soukromého sektoru v rozvoji pouze poroste, a snaží se ji proto kultivovat ve smyslu podpory rozvoje soukromého sektoru v zemích Jihu a dokonce zachovat a redefinovat kontroverzní pojem „komerční návaznosti“ tímto směrem. S tím souvisí, že polarizace mezi idealistickým přístupem neziskovek a na zisk zaměřeným pragmatickým přístupem firem se v české „rozvojovce“ s rostoucím důrazem MZV na efektivnost a s klesajícím objemem prostředků mírně otupila a část NNO s FoRS v čele již hledá nové cesty soužití.⁶²

Parlament ČR

Parlament by vzhledem ke své zákonodárné moci měl po ministerstvu zahraničních věcí a vládě figurovat hned na druhém místě seznamu aktérů zahraniční rozvojové

spolupráce. Kvůli vysoké míře technokratizace rozvojové politiky v ní ale žádnou soustavnou roli nehraje a pokud ano, sám ji nezapočíná. K politizaci či dokonce polarizaci ZRS tak dochází jen výjimečně, a to většinou prizmatem českých obchodních zájmů nebo rozvojovou politikou Evropské unie, rámovanou mnohem více jako vnitřně orientovaná politika unijní než navenek zaměřená politika vůči globálnímu Jihu. Po přijetí zákona o ZRS navíc do pléna obou komor parlamentů rozvojová politika Unie proniká jen proto, že její mezinárodněprávní smluvní základna podléhá jejich ratifikaci. Obdobná situace se ale do velké míry týká i obou příslušných výborů sněmovny i senátu.

Co se týče Poslanecké sněmovny, odcházející Zahraniční výbor sněmovny pod vedením Davida Vodrážky se v roce 2013 sešel do podzimních voleb jen čtyřikrát a rozvojové spolupráci se vůbec nevěnoval. Zahraniční rozvojová spolupráce spadala pod agendu Podvýboru pro styky s krajany, prezentaci ČR v zahraničí a vnější ekonomické vztahy. Ten na podnět FoRS 16. ledna svolal schůzi, které se kromě nevládní platformy zúčastnili i zástupci MZV. Sociálnědemokratický poslanec Robin Böhmsch sice zároveň v lednu 2013 uvedl, že „[v] České republice jsme poměrně zahleděni sami do sebe a to se týká i rozvojové pomoci. Debata o ní mījela i parlament, byla považována za vládní téma. Nedávno byl však zřízen podvýbor zahraničního výboru, který se tímto tématem zabývá,“ podvýbor však neměl na rozdíl od ostatních výborů ani seznam členů a o jeho činnosti nejsou veřejně dostupné žádné informace.⁶³ Nově zvolená sněmovna jej také formálně obnovila vedle tradičních podvýborů zaměřených na ekonomickou diplomacii a na krajanskou komunitu v zahraničí. Čtyřčlenný podvýbor vede poslanec a bývalý rektor VUT Karel Rais za nováčka ve sněmovně, hnutí ANO. O jeho činnosti však nejsou opět známy žádné zprávy.

Rozvojová agenda se tak na Zahraničním výboru PSP objevila jen v souvislosti s diskusí předcházející ratifikaci *Vnitřní dohody mezi zástupci vlád členských států Evropské unie zasedajícími v Radě o financování pomoci Evropské unie v rámci víceletého finančního rámce na období 2014–2020 podle dohody o partnerství AKT–EU a o přidělení finanční pomoci zámořským zemím a územím, na které se vztahuje čtvrtá část Smlouvy o fungování Evropské unie*.⁶⁴ V jejím rámci Česko ze svého státního rozpočtu přispěje do 11. ERF, tedy opět mimo běžný unijní rozpočet, v nadcházejícím sedmiletém finančním rámci téměř 750 mil. EUR. To představuje 0,8 % fondu, přičemž český podíl na obyvatelstvu EU tvoří asi 2 %. I deset let po vstupu je tedy zachován princip solidarity mezi členskými státy. Na základě diskuse se zástupci MZV na výboru zazněl leitmotiv, že podíl českých firem na zakázkách ERF je minimální. Předseda výboru a bývalý šéf MZV K. Schwarzenberg navrhl vypracování strategie, která na MZV již existovala (viz výše). Výbor jednomyslně doporučil dohodu ratifikovat a tak se na plénu sněmovny o čtyři dny později i stalo, bez diskuse. Nikdo nebyl proti, pouze 13 poslanců se zdrželo.⁶⁵

V Senátu se návrh zřejmě kvůli časové tísní neoctl na jednání zahraničně-bezpečnostního výboru, ale výboru hospodářského, a to hned o den později.⁶⁶ Po představení návrhu ze strany MZV bylo opět konstatováno nízké zapojení českých subjektů do realizace, o smyslu či strategii rozvojového fondu opět neproběhla žádná debata. K překvapivé politizaci a polarizaci však došlo hned další den na senátním plénu. Senátor

Vladimír Dryml, vyloučený z prezidentovy strany SPOZ (dříve člen ČSSD) a spojovaný v této řadě ročenek jako tehdejší náměstek ministra zdravotnictví Davida Ratha s defraudací rozvojové pomoci Zambii, ostře kritizoval stamilionové navýšení českého příspěvku z důvodů nedostatku prostředků na sociální politiku v České republice, tedy argument dříve používaný pouze extrémně pravicovými stranami. Tehdejší ministr zahraničních věcí Kohout jen odkázal na závazky vzniklé v přístupových jednáních a mandatorní charakter příspěvků do fondu (ve skutečnosti jsou příspěvky do ERF pouze kvazi mandatorní). Nakonec se v hlasování desítka senátorů zdržela a proti ratifikaci kromě Drymla hlasoval jen senátor Jaroslav Doubrava za hnutí Severočeši (dříve člen KSČM). Oba senátoři jsou známi svými rasistickými postoji. Tato ojedinělá polarizace tedy byla příčinou samotné politizace rozvojové agendy, kterou parlament jinak považuje za technickou. V situaci celoevropské radikalizace protiumijních hnutí tato událost poukazuje na nebezpečí, že dlouhodobý nedostatek politizace a veřejné diskuse se může snadno zvrhnout v populistický xenofobní odpor, v českém kontextu zatím našťestí ojedinělý. Senátní diskuse ani hlasování nebyly nijak medializovány a ani na něj nereagovaly žádné politické strany či občanská společnost.

ROZVOJOVÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Z hlediska postojů veřejnosti k rozvojové spolupráci přineslo zajímavá data i ukázkou metodologických rozporů samostatné výběrové šetření, které provedla na konci roku přímo v domácnostech společnost NMS Market Research pro FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci.⁶⁷ Sociologické průzkumy podpory rozvojové spolupráce jsou však samy o sobě nespolehlivé z několika důvodů. Jejich samotným cílem je totiž získat odpovědi, které by legitimizovaly poskytování rozvojové pomoci, což se vědomě či nevědomě projevuje ve formulaci otázek, a to i přes jakoukoli snahu zadavatelů o neutralitu. Řetězení otázek a doplňovaný kontext navíc často vyvíjí symbolické násilí na respondenty a respondentky, kteří nechtějí odhalit svoji neznalost problematiky. „Pomoc“ je navíc sama o sobě vnímána jako pozitivní, eticky kladně vnímaný pojem, proti kterému je obtížné protestovat. A konečně široce deklarovaná ochota přispívat na rozvojovou spolupráci prostřednictvím vyššího zdanění či nákupem dražšího zboží, např. produktů tzv. spravedlivého obchodu, k ničemu nezavazuje. Nakonec je zřejmé, že se ve spotřebitelském i občanském chování projevuje výrazně méně, než by odpovídalo průzkumům. Výzkumy veřejného mínění proto dávají smysl zejména ve sledování vývoje odpovědí mezi jednotlivými roky nebo ve srovnání mezi dalšími zeměmi.

Průzkum FoRS však přinesl i tak některá zajímavá zjištění. Na druhém místě se po Červeném kříži ze všech neziskových organizací se spontánní znalostí 16 % octlá ADRA. I když, anebo právě proto, že toto pořadí mohlo být způsobené probíhající sbírkou pro Filipíny, ukazuje na obrovské povědomí veřejnosti o humanitárních organizacích, které protežují zejména televize. Ve vyvolané znalosti dokonce Adru, kterou tvrdí, že zná 66 % lidí, předběhl Člověk v tísni s 85 % respondentů a respondentek.

Statisticky jednoznačné výsledky ještě potvrdila Charita s 51 % a Světlo pro svět se 17 %, v posledním případě však nelze vyloučit záměnu za mediálně známější Světlušku. Proto by bylo unáhlené usuzovat, že se dobře umístily spíše rozvojové než humanitárně zaměřené organizace. Česká populace jinak, zdá se, upřednostňuje humanitární pomoc před rozvojovou, není však tradičně jasné, do jaké míry dokáže mezi oběma typy pomoci rozlišovat. V každém případě je pro ni klíčová jistota, že pomoc nebude zneužita. Výzkum také jednoznačně potvrdil drtivou podporu Afriky jako primárnímu cíli pomoci. Většina respondentů považuje výši dvoustranného rozpočtu za odpovídající s mírnou preferencí pro navýšení. Více než polovina respondentů je dokonce ochotna kupovat dražší zboží, pokud by bylo spravedlivější a šetrnější, nechová se tak ovšem. Toto číslo je navíc v protikladu s 28 % z průzkumu Eurobarometru z předchozího roku. Ochotu kupovat draž navíc častěji deklarovaly nižší příjmové skupiny.⁶⁸ Náklady na rozvojovou pomoc ale dotazník nevhodně porovnával s náklady na činnost parlamentu, a proto je otázka skutečné podpory navýšení pomoci nejistá. Výzkum v závěru doporučil potlačovat lidskoprávní aspekty rozvoje, protože nemají odezvu a některé skupiny by mohly odrazovat. Vzhledem k větší preferenci pro pomoc Afriky také NMS Market Research doporučil africké projekty více zobrazovat, zřejmě na úkor jiných projektů. Zajímavá je čtvrtinová podpora vysokých škol jako primárních poskytovatelů pomoci a minimální podpora firem jako lídrů v této oblasti.

I přesto, že samotné MZV považuje podporu politiků, političek a veřejnosti za klíčovou, na informace a osvětu MZV věnuje pouze milion korun ročně. Samotná nevládní platforma se rozhodla, že osvětu přenechá prakticky nefunkční kampani *Česko proti chudobě*, a tak zvyšování povědomí o rozvojové spolupráci zůstává v gesci jednotlivých organizací, které nemají příliš motivaci při získávání prostředků na svou činnost vystupovat ze zaběhaných kolejí i stereotypů charitativně pojaté pomoci. V tomto ohledu lze spíše ocenit kampaň *Ži fěr* slovenské nevládní platformy se zaměřením na koherenci osobních postojů.⁶⁹ V každém případě se český stát v této oblasti prakticky neangažuje a v nevládním sektoru dochází ke koordinačnímu selhání. Téma komerční návaznosti rozvojové spolupráce přitom proniklo i do médií.⁷⁰ Ta se stále pohybuje v často stereotypním zobrazování pomoci, kdy Češi učí Afričany to či ono.⁷¹ Kritický pohled na rozvojovou pomoc je v médiích středního proudu ojedinělý.⁷² V roce 2013 pouze na stránkách časopisu *A2* proběhla ideologicky zatížená debata o roli Člověka v tísní.⁷³ Média často témata o globálním Jihu včetně pomoci stále přejímají z dalších médií Severu, ovšem bez rozvinutí důsledků pro Česko a jeho politiku.⁷⁴

ZÁVĚR

Zahraniční rozvojovou spolupráci lze od svého počátku v roce 1995 označit za reaktivní a zároveň neutrální součást české zahraniční politiky, tedy za zahraničněpolitickou agendu, na kterou se adaptuje. Česko rozvojovou politiku jako takovou neodmítá, zároveň však není proaktivní a jeho postoje na vyšší, zejména unijní úrovni, které by se jako takové mohly zdát, jsou samy o sobě spíše reakcí na dosavadní zaměření většiny členských států, které se postupem času upevnilo jako *agreed language* této sdí-

lené politiky Evropské unie. To se týká zejména teritoriálního zaměření na subsaharskou Afriku a důrazu na výši poskytování pomoci. Česká diplomacie je zároveň v posledních letech zvláště opatrná, aby v těchto oblastech nepůsobila ofenzivně. Její zanedbatelný podíl na unijní pomoci však zároveň vede k tomu, že nemá kapacity v tomto duchu evropské politiky proaktivně spoluvytvářet. Pokud v některých agendách panuje nezájem, jako např. v oblasti koherence politik pro rozvoj nebo genderu jako průřezového principu, MZV prozatím vždy vykonávalo alespoň formální činnost a setrvalo v kategorii adaptace. Důvodem tohoto chování je i to, že pro Českou republiku v oblasti rozvoje zůstává oproti dalším „novým“ členským státům klíčové členství v OECD, a byl to právě vstup do jejího Výboru pro rozvojovou pomoc v květnu 2013, který z hlediska MZV motivoval k pokrývání všech agend, a tak dodal zahraniční rozvojové spolupráci punc technické kvality.

Vysoká míra technokratického rozhodování, které vzhledem k vysoké závislosti na financování z veřejných zdrojů převzaly i nevládní neziskové organizace, však ukazuje, že problémem ZRS není ani tak vnější legitimita jako vnitřní podpora politiky. Rozvojová spolupráce, jejíž většina je za české příspěvky poskytována Evropskou unií a dalšími mezinárodními organizacemi, byla v roce 2013 primárně polarizována a až v druhém plánu politizována autonomistickými postoji v parlamentu. Politizace navíc vyplývá zejména z unijního, a tedy spíše vnitřního rámování politiky. Vnitřní polarizace mezi aktéry zahraniční rozvojové spolupráce oslabil v důsledku vnějšího ohrožení rozpočtů a toto ohrožení je o to silnější, že ZRS soupeří v rámci jedné rozpočtové kapitoly MZV s již tak oslabeným financováním klíčových zahraničněpolitických aktivit české diplomacie. Tato oslabená, zevnitř vycházející polarizace však zároveň otupuje i impulzy zevnitř rozvojové konstituce, které by vedly k větší veřejné a politické podpoře rozvojové politiky. Rok 2014 plně ukáže, zda potenciál k větší politizaci přinese ideologický posun v nové vládní koalici v kombinaci s vnějšími impulzy roku 2015, tedy Evropského roku rozvoje a finiše v diskusi o globálním rozvojovém rámci, který nahradí Rozvojové cíle tisíciletí.

Poznámky

- ¹ Za poskytnutí rozhovoru i připomínky k přechozí verzi tohoto textu děkuji Zuzaně Hlavičkové, ředitelce, 23. 4. 2014, a Petrovi Halaxovi, referentu Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) Ministerstva zahraničních věcí ČR; dvěma zaměstnancům České rozvojové agentury, 9. 4. 2014 a 3. 6. 2014; Janě Miléřové, ředitelce FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, 11. 4. 2014; a Věře Venclíkové, výkonné ředitelce Platformy podnikatelů pro zahraniční spolupráci, 11. 4. 2014. Za případné chyby ve faktech a za jejich interpretaci zůstávám jako vždy odpovědný sám.
- ² *Česko dostalo punc bohaté země*. Ekonom, 30. 5. 2013.
- ³ *Ministr Kohout v projevu k velvyslancům: Společným jmenovatelem je důvěryhodnost, spolehlivost a profesionalita*, 26. 8. 2012. On-line: mojepanstvo.pl/dane/crawler_pages/427388.
- ⁴ Srv. Horký-Hlucháň, Ondřej (2013): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal–Ditrych, Ondřej a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2012. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 286–305.
- ⁵ Viz Usnesení vlády z 12. 3. 2014 č. 167 o poskytnutí pomoci Ukrajině při její obnově a podpoře její demokratické transformace v období let 2014 až 2016.

- ⁶ Více ke zrodu výběru projektových zemí Horký, Ondřej (2009): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Nástroj zahraniční politiky nebo snižování globální chudoby? In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 349–350.
- ⁷ Srv. kapitola *Subsaharská Afrika v české zahraniční politice*.
- ⁸ Tamtéž.
- ⁹ Usnesení Výboru pro Evropskou unii z 15. 5. 2013 č. 19 k materiálu *Strategie působení ČR v EU*. On-line: vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/130516_Strategie-pusobeni-CR-v-EU_2.pdf.
- ¹⁰ Rámcová pozice pro Parlament ČR ke sdělení Komise Důstojný život pro všechny: skoncovat s chudobou a umožnit světu udržitelnou budoucnost, nezveřejněno.
- ¹¹ *Zeman: Lidská práva ano, ale nesmí kazit byznys*. Novinky.cz, 6. 3. 2014.
- ¹² *Projev prezidenta republiky na setkání s vedoucími zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí*, 27. 8. 2013. On-line: hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr-milos-zeman/vybrane-projevy-a-rozhovory/394.shtml.
- ¹³ Projev předsedy vlády Jiřího Rusnoka na poradě vedoucích zastupitelských úřadů, 26. 8. 2013. On-line: vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/projevy/projev-predsedy-vlady-jiriho-rusnoka-na-porade-vedoucich-zastupitelskych-uradu-109846/.
- ¹⁴ *Programové prohlášení vlády Jiřího Rusnoka*, 2. 8. 2013. On-line: vlada.cz/cz/media-centrum/tema/programove-prohlasi-vlady-cr-109326/.
- ¹⁵ *Ministr Kohout v projevu k velvyslancům: Společným jmenovatelem je důvěryhodnost, spolehlivost a profesionalita*, op. cit.
- ¹⁶ *MZV ČR: ČR přijata do Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC) OECD, elitního klubu dárcovských zemí*, 15. 5. 2013. On-line: mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/cr_prijata_do_vyboru_pro_rozvojovou.html.
- ¹⁷ Szent-Iványi, Balázs: *Czech Republic joins OECD DAC*. New EU Aid Donors, 14. 5. 2013. On-line: neweudonors.wordpress.com/2013/05/14/czech-republic-joins-oecd-dac/.
- ¹⁸ *OECD DAC: The Slovak Republic joins the OECD Development Assistance Committee (DAC)*, 17. 9. 2013. On-line: oecd.org/dac/peer-reviews/the-slovak-republic-joins-the-oecd-development-assistance-committee-dac.htm; *OECD DAC: Poland joins the OECD Development Assistance Committee*, 22. 10. 2013. On-line: oecd.org/newsroom/poland-joins-the-oecd-development-assistance-committee.htm.
- ¹⁹ Horký-Hlucháň, Ondřej (2013): Rozvojový rozměr české zahraniční politiky, op. cit., s. 300.
- ²⁰ *OECD DAC: The Czech Republic's readiness for accession to the DAC. Note by the Secretariat*, 19. 4. 2013.
- ²¹ *MZV ČR: Zápis z průběhu pracovního pobytu evaluační mise OECD DAC v Praze*, 8. 4. 2013.
- ²² *OECD DAC: The Czech Republic's readiness for accession to the DAC*, op. cit., s. 12.
- ²³ Tamtéž, s. 13.
- ²⁴ Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017, s. 32.
- ²⁵ *MZV ČR: Záznam z 26. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci*, 31. 1. 2013, s. 2. On-line: mzv.cz/file/956675/Zapis_Rada26.doc.
- ²⁶ *MZV ČR: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013*, s. 3. On-line: mzv.cz/file/1200292/Informace_ZRS_2013_text.doc.
- ²⁷ *MZV ČR: Střednědobé vyhodnocení koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*, leden 2014.
- ²⁸ Usnesení vlády České republiky ze dne 6. února 2013 č. 90 ke Strategii mnohostranné rozvojové spolupráce České republiky na období let 2013 až 2017. On-line: mzv.cz/public/a0/3c/96/954899_879447_Multistrategie_brozura.doc.
- ²⁹ *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013*, op. cit.
- ³⁰ *MZV ČR: Humanitární pomoc ČR poskytnutá do zahraničí v roce 2013*, 26. 3. 2014. On-line: mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/vyrocní_souhrny_hp/humanitarni_pomoc_cr_poskytnuta_do.html.

- ³¹ *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2013*, op. cit., s. 6.
- ³² Tamtéž, s. 7 a 8.
- ³³ Záznam z 27. zasedání Rady pro ZRS, 11. 4. 2013, s. 4. On-line: mzv.cz/file/982643/Zaznam_Rada27.doc.
- ³⁴ Česká rozvojová agentura: *Výroční zpráva 2013*, s. 5. On-line: czda.cz/editor/filestore/File/Zakladnidokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava%20CRA%202013-tisk_kvalita.pdf.
- ³⁵ MŠMT ČR: Setkání s vládními stipendisty, 27. 5. 2014. On-line: msmt.cz/ministerstvo/novinar/setkani-drzitelu-vladnich-stipendi.
- ³⁶ Záznam z 30. zasedání Rady pro ZRS, 28. 11. 2013, s. 2. On-line: mzv.cz/public/8a/89/e3/1096426_1018090_Zaznam_Rada30.doc.
- ³⁷ *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2013*, op. cit., Příloha č. 1. – Využití finanční prostředky na ZRS ČR 2013; vlastní výpočty.
- ³⁸ Usnesení vlády z 23. 10. 2013 č. 800 o poskytnutí peněžního daru do zahraničí z rozpočtové kapitoly 306 – Ministerstvo zahraničních věcí; Usnesení vlády z 12. 3. 2014 č. 167 o poskytnutí pomoci Ukrajině, op. cit.
- ³⁹ Návrh usnesení vlády k dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2015 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2017.
- ⁴⁰ *The Czechs are Champs in the Emerging Donors Challenge Fund*, Ambassador Eisen's Blog, 14. 6. 2012. On-line: blogs.usembassy.gov/eisen/2012/06/14/the-czechs-are-champs-in-the-emerging-donors-challenge-fund/.
- ⁴¹ FoRS: *Udržitelnost českých projektů zahraniční rozvojové spolupráce*. Praha: FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2013. On-line: rozvojovka.cz/download/docs/235_udrzitelnost-ceskych-projektu-zrs.pdf.
- ⁴² MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v Etiopii. Protierozní opatření v okolí jezera Awassa 2008–2010*, červen 2013. On-line: www.mzv.cz/file/1024089/EZ_PIN_text.pdf.
- ⁴³ MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v Etiopii. Trvale udržitelné hospodaření s půdami, lesními a vodními Zdroji jako pilotní model pro rozvoj komunit jižní Etiopie 2010–2012*, červen 2013. On-line: mzv.cz/file/1024093/EZ_MENDELU_text.pdf.
- ⁴⁴ MZV ČR: *Závěrečná zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky se Zambii. Vzdělávání porodních asistentek pro západní Provincii 2009–2010 a 2011–2012*, červen 2013. On-line: mzv.cz/file/1024084/Zaverecna_evaluacni_zprava_Zambie_2013_Bzonkova.pdf.
- ⁴⁵ MZV ČR: *Zpráva evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce s Gruzii. Podpora prevence a včasného odhalení rakoviny u žen v oblasti Samegrelo a Shida Kartli II*, září 2013. On-line: mzv.cz/file/1038487/Evalzprava_Gruzie_2013_CZ_final.pdf.
- ⁴⁶ MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektů humanitární pomoci České republiky Myanmaru/Barmě. Okamžitá pomoc Barmě po cyklónu Nargis (2008). Stavba obydlí v oblasti Pyinsalu (2009). Obnova a modernizace obydlí pro lidi zasažené cyklónem Nargis (2010). Zlepšení životního standardu obětí cyklónu Nargis (2011)*, září 2013. On-line: mzv.cz/file/1038628/Barma_evaluacni_zprava_2013_finalni_verze.pdf.
- ⁴⁷ MZV ČR: *Společné tiskové prohlášení MZV a MO ČR: Po pěti letech končí práce rekonstrukčního týmu v Lógaru*, 1. 2. 2013. On-line: mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/udalosti_a_temata/prace_rekonstrukcniho_tymu_skoncila_po.html.
- ⁴⁸ MZV ČR: *Závěrečné hodnocení českého provinčního rekonstrukčního týmu v afghánské provincii Lógar 2008–2013*.
- ⁴⁹ Tamtéž, s. 6.
- ⁵⁰ On-line: ati.publishwhatyoufund.org/.
- ⁵¹ CONCORD: *Spotlight on EU Policy Coherence for Development: Report 2013*.
- ⁵² Záznam z 30. zasedání Rady pro ZRS, op. cit.
- ⁵³ Center for Global Development: *Commitment to Development Index*. On-line: cgdev.org/initiative/commitment-development-index/index.

- ⁵⁴ MZV ČR: Záznam z jednání Rady pro zahraniční věci ve formátu ministrů pro rozvoj v Bruselu, 12. 12. 2013, nepublikováno.
- ⁵⁵ MZV ČR: Záznam z 29. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 9. 2013. On-line: mzv.cz/public/3b/37/e2/1051761_986246_Zaznam_Rada29.doc.
- ⁵⁶ MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce v ČR v oblasti posilování kapacit platform nestátních subjektů. Podpora kapacit a efektivnosti platformy FoRS – Českého fóra pro rozvojovou spolupráci*, listopad 2013. On-line: mzv.cz/file/1090869/ZZ_FORS_25_11_2013.pdf
- ⁵⁷ *Při humanitárních katastrofách v cizině pomáhaly už stovky Čechů*. ČTK, 16. 8. 2013.
- ⁵⁸ MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce v ČR v oblasti posilování kapacit platform nestátních subjektů. Podpora kapacit Asociace pro fair trade – Platformy pro podporu Fair Trade v ČR*, listopad 2013. On-line: mzv.cz/file/1090848/ZZ_Fairtrade_CR_25_11_2013.pdf.
- ⁵⁹ *Výzkum: Výraz Fair Trade zná polovina Litoměřičanů*. Litoměřický deník, 12. 3. 2013.
- ⁶⁰ MZV ČR: *Zpráva z evaluace projektů zahraniční rozvojové spolupráce v ČR v oblasti posilování kapacit platform nestátních subjektů. Posilování kapacit a akceschopnosti sdružení Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci: Podnikatelské partnerství v rozvojových projektech, listopad 2013*, s. 4. On-line: www.mzv.cz/file/1090869/ZZ_FORS_25_11_2013.pdf.
- ⁶¹ MZV ČR: Záznam z 28. zasedání Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 6. 6. 2013, s. 2. On-line: mzv.cz/public/90/8e/56/1012289_938041_Zaznam_Rada28.doc.
- ⁶² FoRS: *Hledání cest spolupráce v rozvojových zemích. Studie o potřebách, limitech a příležitostech pro spolupráci mezi českým neziskovým sektorem, soukromým sektorem a vědou a výzkumem v rozvojové spolupráci*. Praha: Univerzita Hradec Králové, 2013. On-line: fors.cz/wp-content/uploads/2014/01/B12-01217_KA8_manual_Potreby_FoRS_9-2013-1.pdf.
- ⁶³ *Češi Etiopany učí, jak mlít mouku*. Lidové noviny, 25. 1. 2013.
- ⁶⁴ Zápis ze 3. schůze zahraničního výboru, 12. 12. 2013. On-line: psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=90768.
- ⁶⁵ Stenoprotkol 4. schůze PSP ČR, 16. 12. 2013. On-line: psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/004schuz/s004051.htm.
- ⁶⁶ Zápis z 22. schůze Výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu Senátu Parlamentu České republiky, 17. 12. 2013. On-line: senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=70748&id_var=59435.
- ⁶⁷ NMS Market Research pro FoRS: *Závěrečná zpráva z průzkumu postoje k rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*.
- ⁶⁸ *European Commission: Solidarity that Spans the Globe: Europeans and Development Aid*. Special Eurobarometer 392, October 2012. On-line: ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf, s. 43.
- ⁶⁹ MVRO: *O kampani ŽI FÉR*, 25. 9. 2013. On-line: mvro.sk/sk/aktuality/361-o-kampani-zi-fer.
- ⁷⁰ *Český kečup z Afriky, maso z Gruzie*. Ekonom, 30. 5. 2013.
- ⁷¹ *Češi Etiopany učí, jak mlít mouku*, op. cit.; viz též kapitola o subsaharské Africe v české zahraniční politice.
- ⁷² Komárek, Stanislav: *Můžeme ještě dobře „páchat dobro“?* Hospodářské noviny, 20. 8. 2013.
- ⁷³ Slačálek, Ondřej–Rychetský, Lukáš: *Strážci postkomunistického dobra*. A2, 7/2013. Online: advojka.cz/archiv/2013/7/strazci-postkomunistickeho-dobra; reakce Člověka v tísni na článek jsou v diskusi pod článkem.
- ⁷⁴ *Tenhle kontinent není pro gaye: jak Afrika trestá homosexuály*. Mladá fronta DNES, 7. 2.